

Egalitatea armelor în procesul penal

The equality of arms in the criminal trial

L'égalité des armes dans le procès pénal

Autor: **Chiricioiu Viorel**

Cuvinte cheie: *egalitatea armelor; proces echitabil; CEDO; legalitatea procesului penal*

Keywords: *equality of arms; fair trial; ECHR; legality of the criminal trial*

Mots clés: *égalité des armes; procès équitable; CEDH; légalité du procès pénal*

Rezumat

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului a consacrat principiul egalității armelor în procesul penal, ca parte a dreptului la un proces echitabil. Principiul cuprinde ideea ca niciuna dintre părți să nu fie plasată într-un dezavantaj net față de celelalte, asigurându-se posibilitatea tuturor părților de a-și prezenta cauza just și echitabil. Aplicarea principiului privește raporturile dintre părți (inclusiv Ministerul Public), privite ca „adversare” în procesul penal. Egalitatea armelor trebuie respectată cu privire la comunicarea actelor, a pieselor dosarului, accesul la dosar, organizarea condițiilor de desfășurare a procesului. Principiul trebuie distins de o altă componentă a procesului echitabil enunțată de Curtea de la Strasbourg, principiul contradictorialității. În fine, lucrarea prezintă felul în care principiul își găsește aplicarea în legislația procesual penală a României, inclusiv o serie de propuneri legislative pentru o mai bună respectare a sa.

Abstract

The jurisprudence of the European Court of Human Rights has recognized the principle of equality of arms in the criminal trial, as part of the right to a fair trial. The principle acknowledges that no party should be placed in a substantial disadvantage against others, assuring each party's possibility to submit their cause fairly and equitably. The principle regards the parties (including the Public Ministry) as “adversaries” in a criminal trial. The equality of arms must be respected regarding the disclosure of acts, the access to a file, the conditions of the trial. The principle must be distinguished from another component of the fair trial enunciated by the Strasbourg Court, the contradictory principle. Finally, the paper submits the way the principle finds its applicability in the Romanian legislation, including a number of normative suggestions for better respecting it.

Résumé

La jurisprudence de la Cour Européenne des Droits de l'Homme a reconnu le principe de l'égalité des armes dans le procès pénal, dans le cadre du droit à un procès équitable. Le principe dit qu'aucune partie ne devrait être placée dans un net désavantage contre les autres, assurant que toutes les parties ont la possibilité de présenter leur cause juste et équitable. Le principe concerne les parties (y compris le Ministère Public), comme des « adversaires » dans un procès pénal. L'égalité des armes doit être respectée en ce qui concerne la divulgation d'actes, l'accès au dossier, les conditions du procès. Le principe doit être distingué d'une autre composante du procès équitable énoncée par la Cour de Strasbourg, le principe du contradictoire. Enfin, le papier présente la manière dont le principe trouve son application dans la législation roumaine, y compris quelques suggestions pour mieux le respecter.

I. Consacrare. Noțiune

Principiul egalității armelor a fost consacrat în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului („Curtea”), ca element intrinsec procesului echitabil, deși neformulat *expressis verbis*¹ în textul art. 6 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale („Convenția”)². Principiul își găsește aplicarea în procedura penală a României prin intermediul art. 11 alin. (2) și art. 20 din Constituția României, republicată³.

Egalitatea armelor a fost considerată în doctrina franceză un adevărat principiu de drept natural și procesual, o „legătură indisolubilă între egalitate, dreptate și statul de drept”⁴. În același timp, unii autori au criticat această denumire, propunându-se în loc cea de „principiu al echilibrului drepturilor părților”; această denumire este, în viziunea autorilor, mai generală și abstractă, permițând o aplicare mai bună în cadrul ideii de proces echitabil⁵. Opinia majoritară, însă, a îmbrățișat denumirea consacrată, de altfel, și în jurisprudența Curții, aceea ce „egalitate a armelor”⁶.

Afirmat în jurisprudența Curții pentru prima dată în anul 1959⁷, principiul semnifică tratarea egală a părților pe întreaga durată a desfășurării procedurilor în fața instanței, fără ca vreuna să fie avantajată față de celelalte⁸. Se impune condiția ca fiecare parte să aibă posibilitatea rezonabilă de a-și prezenta cauza în asemenea condiții încât să nu fie plasată în dezavantaj net față de celelalte părți⁹. Principiul se circumscrie, așadar, ideii de egalitate a cetățenilor, idee esențială într-o societate modernă și într-un stat de drept¹⁰, fiind ridicat și apreciat la rangul de principiu fundamental al procesului penal¹¹.

Curtea de la Strasbourg acordă o atenție deosebită și sporită felului în care egalitatea armelor este respectată de statele membre¹², accentuându-se adesea ideea că garanțiile oferite trebuie să fie efective, reale, iar nu doar iluzorii sau teoretice. Deși, după cum s-a arătat mai sus, consacrarea principiului este una implicită, respectarea și aplicarea acestuia, precum și sancționarea nerespectării sale, sunt urmărite și afirmate în mod constant de instanța europeană. Caracterul echitabil al procesului penal trebuie garantat la standarde cât mai înalte¹³.

Principiul se încadrează în cadrul legalității procesului penal – *nullum iudicium sine lege*¹⁴. Reglementările procesual penale urmăresc, în definitiv, protejarea persoanei acuzate de săvârșirea

¹ Ion Neagu, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, ed. a 2-a, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 116.

² Consiliul European, *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*, 4 Noiembrie 1950, ETS 5, ratificată de România prin Legea nr. 30/1994, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 135 din 31 mai 1994.

³ *Constituția României*, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003.

⁴ Bruno Oppetit, *Philosophie du droit*, Ed. Dalloz, Paris, 1999, p. 117.

⁵ M. Jean-Pierre Dintilhac, „L'égalité des armes dans les enceintes judiciaires” (disponibil la http://www.courdecassation.fr/publications_cour_26/rapport_annuel_36/rapport_2003_37/deuxieme_partie_tudes_documents_40/tudes_theme_egalite_42/enceintes_judiciaires_6255.html), consultat la 10 martie 2013.

⁶ Vincent Berger, *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, ed. a 5-a, Ed. Institutul român pentru drepturile omului, București, 2005, p. 255.

⁷ Comisia Europeană a Drepturilor Omului, *Szwabowicz c. Suediei*, nr. 434/58, Opinia din 30 iunie 1959, §30.

⁸ Corneliu Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2010, p. 489.

⁹ Corneliu Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2010, p. 490; CEDO, *Ankerl c. Elveției*, nr. 17748/91, Hotărârea din 23 octombrie 1996, *Culegere de hotărâri și decizii* 1996-V, pp. 1567–1568, §38.

¹⁰ Mircea Damaschin, *Dreptul la un proces echitabil în materie penală*, Ed. Universul Juridic, București, 2009, p. 209.

¹¹ CEDO, *Delcourt c. Belgiei*, nr. 2689/65, Hotărârea din 17 ianuarie 1970, §25.

¹² Jean-François Renucci, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 480.

¹³ Robert Pelloux, „Les arrêts de la Cour Européenne des Droits de l'Homme dans les affaires *Wemhof* et *Neumeister*”, în *Annuaire français de droit international*, vol. 15, Ed. CNRS Editions, Paris, 1969, p. 276.

¹⁴ Anastasiu Crișu, *Drept procesual penal*, ed. a 3-a, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 88.

unei fapte prevăzute de legea penală împotriva abuzurilor autorităților, prin urmare apărarea poate fi considerată cea mai vulnerabilă la eventualele inexactități și lacune ale acestor reglementări¹⁵.

II. Domeniu de aplicare

Se aplică doar modului în care părțile (inclusiv Ministerul Public¹⁶) sunt tratate de instanță, acestea fiind privite ca „adversare”, nu și raporturilor dintre părți și tribunal¹⁷. Astfel, nu s-a încălcat principiul în situația în care observațiile depuse de un tribunal cantonal nu au fost comunicate părților în faza recursului, din moment ce tribunalul nu poate fi considerat „adversarul” niciuneia dintre părți¹⁸.

Noțiunea de „parte” privită *lato sensu*, în lumina jurisprudenței europene, desemnează acea persoană a cărei intervenție în proces are ca efect influențarea, într-o măsură mai mică sau mai mare, a deciziei judecătorului¹⁹.

Referitor la aplicabilitatea acestui principiu în ceea ce privește Ministerul Public, s-a apreciat²⁰ că, în realitate, acesta se bucură de o oarecare autoritate deosebită, concluziile și cererile sale nefiind tocmai neutre pentru persoana în cazul căreia intervine într-un proces.

Este adevărat că Ministerul Public are un rol esențial reprezentând interesele sociale generale și ocrotind ordinea de drept²¹, însă acest rol nu justifică acordarea unei poziții privilegiate a procurorului în cadrul procesului penal, plasând celelalte părți într-un dezavantaj evident față de acesta²².

Se consideră că egalitatea armelor nu este respectată în ceea ce privește Ministerul Public dacă sunt îndeplinite, în mod cumulativ trei condiții: Parchetul să beneficieze de un drept suplimentar față de persoana acuzată, dreptul respectiv să nu derive din natura funcției Parchetului, dreptul să creeze procurorului un avantaj concret în cursul procesului penal²³.

Partea civilă nu poate fi considerată nici adversar, nici aliat al Ministerului Public, întrucât au roluri și obiective distincte, separate; astfel, egalitatea armelor nu este încălcată față de poziția și interesele lor complementare, în situația în care admisibilitatea recursului părții civile este condiționată de formularea unui recurs de către procuror²⁴.

Principiul aplicându-se oricărei proceduri, fie ea contencioasă ori grațioasă²⁵, Curtea nu trebuie totuși să se pronunțe cu privire la fondul procesului, verificând doar respectarea principiului de către instanțele naționale²⁶. De asemenea, egalitatea armelor trebuie asigurată pe tot cursul procesului penal, în cadrul oricărei proceduri desfășurate²⁷.

¹⁵ Corneliu Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2010, p. 493.

¹⁶ Mihail Udroi, Ovidiu Predescu, *Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 656.

¹⁷ Corneliu Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2010, p. 490.

¹⁸ CEDO, *Nideröst-Huber c. Elveției*, nr. 18990/91, Hotărârea din 18 februarie 1997, *Reports* 1997-I, §23.

¹⁹ Mihail Udroi, Ovidiu Predescu, *Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 657.

²⁰ Frédéric Sudre, *Drept european și internațional la drepturilor omului*, Ed. Polirom, București, 2006, p. 278.

²¹ A se vedea, de ex.: *Constituția României*, Articolul 131; *Codul de procedură penală al Franței*, versiunea consolidată, consultat pe portalul Legifrance (<http://www.legifrance.gouv.fr/>) la 6 martie 2013, Articolul 31.

²² CEDO, Secția I, *Stankiewicz c. Poloniei*, nr. 46917/99, Hotărârea din 6 aprilie 2006, §68.

²³ Radu Chiriță, *Dreptul la un proces echitabil*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 349.

²⁴ CEDO, Secția a II-a, *Berger c. Franței*, nr. 48221/99, Hotărârea din 3 decembrie 2002, §38.

²⁵ CEDO, Secția a II-a, *APEH Üldözötteinek Szövetsége și alții c. Ungariei*, nr. 32367/96, Hotărârea din 5 octombrie 2000, §40.

²⁶ Corneliu Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2010, p. 493.

²⁷ Gheorghiu Mateuț, *Tratat de procedură penală. Partea generală. Volumul I*, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 238.

III. Conținut

Părțile au dreptul esențial de a beneficia de aceleași mijloace, fără discriminări, pentru a-și susține cauzele și pozițiile. Cât timp nu se impune adoptarea unei egalități procedurale stricte între părți, este de esența acestui principiu ca niciuna dintre părți să nu aibă o poziție privilegiată, un avantaj lipsit de rezonabilitate și de justete²⁸.

Astfel, Curtea a considerat că principiul egalității armelor a fost încălcat într-o situație în care un raport efectuat de organele de poliție judiciară, raport ce îl privea direct pe inculpat, a fost comunicat numai procurorului, nu și apărării²⁹. Și apărarea ar fi trebuit să aibă posibilitatea de a evalua relevanța și concludența raportului în cauză, pentru a putea, eventual, să depună concluzii pertinente cu privire la acesta, în vederea asigurării unui just echilibru între părți.

Instanțele trebuie să țină cont de aplicarea și respectarea acestui principiu când vine vorba despre comunicarea între părți a tuturor pieselor dosarului³⁰. Într-o cauză privitoare la infracțiunea de defăimare, reclamantul a considerat că a fost încălcat principiul, deoarece el a dispus doar de 5 zile pentru a depune cererile de probă, pe când inculpatul trimis în judecată a avut la dispoziție 10 zile pentru depunerea cererilor de probă respective în scopul demonstrării temeinicia afirmațiilor sale considerate „defăimătoare”. S-a decis, totuși, că principiul egalității armelor a fost respectat, pentru următoarele considerente: în primul rând, era de interesul reclamantului să se obțină o hotărâre rapidă în cauză; pe de altă parte, chiar reclamantul a avut inițiativa acțiunii, așadar nu se putea plânge că nu a avut timp suficient pentru a strânge probe în favoarea sa. Pe cale de consecință, reclamantul ar fi avut la dispoziție posibilitatea rezonabilă de a-și susține cauza fără a fi dezavantajat semnificativ față de adversar³¹.

De asemenea, într-o cauză în care doi ziariști belgieni au fost condamnați pentru criticile aduse unor magistrați, Curtea a constatat încălcarea principiului egalității armelor, din moment ce se crease o adevărată inegalitate procesuală între magistrați, pe de o parte (aceștia cunoscând foarte bine dosarul pus în discuție de jurnaliști), și ziariști, pe de altă parte (care aveau la dispoziție surse foarte limitate în vederea susținerii afirmațiilor lor). Fiind vorba despre magistrați ai instanței supreme, afirmațiile acestora se bucurau de un asemenea credit, în comparație cu cele ale ziariștilor, încât nu puteau fi combătute temeinic și efectiv în justiție. Jurnaliștilor nu li s-a permis nici măcar să depună alte piese sau mărturii pertinente la dosarul cauzei³².

Într-o cauză împotriva Austriei, Curtea a apreciat principiul egalității armelor ca fiind încălcat, deoarece reclamantul nu a putut lua la cunoștință de conținutul unor observații depuse la dosar de procurorul general. Statul austriac s-a apărat arătând că avizul emis avea observații pur procedurale, fără nicio incidență privind fondul cauzei, însă apărarea nu a fost primită de Curte: prin respectivul aviz, procurorul general și-a exprimat punctul de vedere cu privire la calea de atac exercitată în speță, iar apărării trebuia să-i fie comunicat acest aspect³³. Aplicarea principiului egalității armelor este complet independentă vreo „echitate suplimentară, cuantificabilă și legată de inegalitatea procedurală”³⁴.

Este inechitabil ca acuzarea să depună anumite concluzii fără a le comunica apărării. De fapt, în acest caz ne confruntăm cu o „inechitate intrinsecă” și o încălcare evidentă a principiului egalității armelor, fără a fi nevoie de probarea altor efecte negative rezultând din situația creată³⁵. Egalitatea armelor este nerespectată în mod vădit, a apreciat Curtea, și dacă procurorul participă la

²⁸ CEDO, *Hentrich c. Franței*, nr. 13616/88, Hotărârea din 22 septembrie 1994.

²⁹ CEDO, Secția a IV-a, *Kuopila c. Finlandei*, nr. 27752/95, Hotărârea din 27 aprilie 2000, §38.

³⁰ Corneliu Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2010, p. 490.

³¹ Comisia Europeană a Drepturilor Omului, *Barril c. Franței*, nr. 32218/96, Hotărârea din 30 iunie 1997, *Decisions and Reports* nr. 90, p. 147.

³² CEDO, *De Haes și Gijssels c. Belgiei*, nr. 19983/92, Hotărârea din 24 februarie 1997, *Recueil* 1997-I, §54.

³³ CEDO, *Bulut c. Austriei*, nr. 17358/90, Hotărârea din 22 februarie 1996, *Recueil* 1996-II, §45-47.

³⁴ *Ibid.*, §49.

³⁵ Comisia Europeană a Drepturilor Omului, Raport din 8 septembrie 1994, *Recueil* 1996-II, p. 382, §56.

deliberări alături de judecători³⁶. Pe lângă caracterul anormal al unei asemenea activități, procurorul poate depune anumite concluzii fără posibilitatea de a fi contrazis de apărare.

Refuzul nejustificat de a asculta un martor sau de a apela la un expert, în situația în care concluziile depuse de aceste persoane ar fi avut posibilitatea de a influența decisiv sentința, a fost de asemenea apreciat ca încălcând egalitatea armelor³⁷.

Într-o cauză împotriva României soluționată în anul 2007³⁸, Curtea a considerat că principiul egalității armelor a fost încălcat deoarece partea civilă și avocatul acesteia nu aveau posibilitatea de a lua la cunoștință probele aduse de inculpat ori administrate de procuror. Este adevărat că secretul urmăririi penale poate fi întemeiat pe considerentele protejării vieții private sau a intereselor justiției, însă acest lucru nu era justificat în speță, căci partea civilă nu putea avea în vedere toate probele disponibile, pentru a-și prezenta cazul în fața instanței (§134).

S-a apreciat existența unei încălcări a principiului egalității armelor în situația în care apărarea a fost nevoită să pledeze spre ora 5 dimineața, la finalul unei ședințe de judecată de peste 15 ore, în cadrul căreia acuzarea și partea civilă își susținuseră punctele de vedere devreme³⁹. Era vorba, a considerat Curtea, despre o dezbateră deosebit de importantă, capacitatea de concentrare și atenția apărării fiind serios afectate de felul în care se desfășuraseră procedurile, prin acumularea de oboseală, spre deosebire de acuzare, care reușise să pledeze în condiții mult mai bune. Principiul a fost încălcat și în situația în care decizia de arestare preventivă a fost luată în absența inculpatului și a apărătorului acestuia⁴⁰.

IV. Principiul egalității armelor – principiul contradictorialității

Este esențial a se contura distincția dintre principiul egalității armelor și un alt principiu afirmat de Curte în cadrul dreptului la un proces echitabil, anume principiul contradictorialității. Potrivit jurisprudenței, acest principiu presupune posibilitatea părților de a lua cunoștință toate piesele și observațiile prezentate judecătorului de natură a-i influența decizia și de a le discuta sau contesta⁴¹.

Distincția făcută de Curtea de la Strasbourg între cele două principii (ambele componente ale dreptului la un proces echitabil, de altfel) intervine în ceea ce privește comunicarea pieselor dosarului⁴². Astfel, dacă ipoteza necomunicării unei piese a dosarului privește doar pe una dintre părți, în timp ce adversarul a cunoscut-o, situația este tratată prin prisma principiului egalității de arme⁴³. Pe de altă parte, dacă ambele părți au fost private de luarea la cunoștință a pieselor utile ale dosarului, nefiind așadar în măsură să le pună în discuție, se va aprecia încălcarea principiului contradictorialității⁴⁴.

V. Principiul egalității armelor în legislația procesual penală din România

Autoritățile naționale din fiecare stat în parte au obligațiile de a veghea și de a asigura respectarea și aplicarea principiului egalității armelor, asigurând condiții juste și echitabile de

³⁶ CEDO, *Borgers c. Belgiei*, nr. 12005/86, Hotărârea din 30 octombrie 1991, §24–28.

³⁷ Karen Reid, *A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*, ed. a 4-a, Ed. Sweet & Maxwell, Londra, 2011, p. 146.

³⁸ CEDO, Secția I, *Forum Maritime S.A. c. României*, nr. conexate 63610/00 și 38692/05, Hotărârea din 4 octombrie 2007.

³⁹ CEDO, Secția a II-a, *Makhfi c. Franței*, nr. 59335/00, Hotărârea din 19 octombrie 2004, §39–41.

⁴⁰ CEDO, *Neumeister c. Austriei*, nr. 1936/63, Hotărârea din 27 iunie 1968.

⁴¹ CEDO, *Lobo Machado c. Portugaliei*, nr. 15764/89, Hotărârea din 20 februarie 1996, *Reports* 1996-I, p. 207, §31.

⁴² Frédéric Sudre, *Drept european și internațional la drepturilor omului*, Ed. Polirom, București, 2006, p. 280.

⁴³ CEDO, *Bulut c. Austriei*, nr. 17358/90, Hotărârea din 22 februarie 1996, *Recueil* 1996-II, §47.

⁴⁴ CEDO, *Nideröst-Huber c. Elveției*, nr. 18990/91, Hotărârea din 18 februarie 1997, *Reports* 1997-I, §23

desfășurare a procesului penal, astfel încât să se evite crearea unui dezavantaj net între părți, oferindu-li-se acestora posibilitatea rezonabilă de a prezenta cauza și de a depune concluzii⁴⁵.

Principiul egalității armelor nu este consacrat ca atare în dreptul procesual penal român, însă este dedus în mod sistematic și intrinsec din reglementările aplicabile în materie⁴⁶.

În cadrul procesului penal, astfel cum este acesta reglementat în România⁴⁷, se asigură egalitatea dintre părți, în ceea ce privește susținerea acuzării, respectiv a apărării. Astfel, pentru a se desfășura faza de judecată în condiții de legalitate, toate părțile trebuie să fie legal citate și procedura să fie îndeplinită, conform art. 291 alin. (1) Cod procedură penală („CPP”). Chiar și în situația în care se dispune preschimbarea termenului de către instanță, părțile trebuie să fie citate „de îndată” în raport cu noul termen stabilit, astfel încât să nu existe discrepanțe între acestea, potrivit alin. (3¹) al aceluiași articol.

În tot cursul judecării unui proces penală, atât inculpatul, cât și celelalte părți, precum și apărătorii acestora au dreptul să ia cunoștință de toate piesele aflate la dosar. Starea de deținere în care se poate afla inculpatul nu reprezintă impediment în exercitarea acestui drept, judecătorul trebuind să ia toate măsurile necesare în vederea asigurării condițiilor optime, după cum se menționează în art. 294 alin. (2) și (3) CPP.

Luând aceasta în considerare, se stabilește expres prin dispozițiile art. 301 CPP că, în cursul judecării, procurorul și părțile la un proces penal pot formula cereri, pot ridica excepții și pot pune concluzii, cu mențiunea că partea vătămată poate face aceste acțiuni cu privire la latura penală a cauzei, iar partea civilă cu privire la latura civilă. Potrivit art. 320 alin. (2) CPP – valorificându-se totodată și un alt principiu al procesului penal, cel al rolului activ, președintele completului întreabă procurorul și părțile dacă au de formulat excepții, cereri, ori dacă propun efectuarea și administrarea de noi probe.

Prin art. 250 CPP se reglementează instituția prezentării materialului de urmărire penală, acuzarea informând apărarea cu privire la încadrarea juridică a faptei, iar inculpatul are posibilitatea să formuleze cereri noi ori declarații suplimentare, toate acestea în spiritul principiului egalității armelor.

Referitor la exercitarea căilor ordinare de atac, acestea pot fi exercitate de către inculpat, partea vătămată, partea civilă, partea responsabilă civilmente, precum și de către procuror, potrivit art. 362 și 385² CPP. Apelul ori recursul declarat de procuror și retras ulterior poate fi însușit de partea în favoarea căreia a fost declarat – art. 369 alin. (4) și art. 385⁴ alin. (2) CPP, iar calea de atac declarată de o parte poate fi examinată prin extindere *in favorem*⁴⁸ și cu privire la părțile ce fac parte din același grup procesual și care nu au declarat calea de atac respectivă ori la care aceasta nu se referă, în baza art. 373 și 385⁷ CPP.

VI. Propuneri legislative

În același timp, doctrina a apreciat că există și situații în care principiul egalității armelor nu este pe deplin respectat de dispozițiile legislației interne⁴⁹.

Un astfel de exemplu este reprezentat de dispozițiile art. 140³ alin. (1) CPP⁵⁰. Astfel, analizând textul incident în lumina Convenției – atât prin prisma principiului egalității armelor, cât

⁴⁵ Mircea Damaschin, *Dreptul la un proces echitabil în materie penală*, Ed. Universul Juridic, București, 2009, p. 239; CEDO, *Dombo Beheer B.V. c. Olandei*, nr. 14448/88, Hotărârea din 27 octombrie 1993, §33.

⁴⁶ Mihail Udrioiu, Ovidiu Predescu, *Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 658.

⁴⁷ *Codul de procedură penală*, republicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 78 din 30 aprilie 1997, cu modificările și completările ulterioare.

⁴⁸ Mihail Udrioiu, Ovidiu Predescu, *Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, pp. 659–660.

⁴⁹ Mihail Udrioiu, Ovidiu Predescu, *Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 660.

și prin cea a art. 5 paragraful (4), asigurând dreptul persoanei private de libertate să conteste legalitatea detenției sale –, se observă⁵¹ că nu se asigură o simetrie și o egalitate între procuror, pe de o parte, și învinuit/inculpat, pe de altă parte: procurorul *poate* ataca încheierea prin care *s-a dispus* revocarea, înlocuirea sau încetarea de drept a măsurii preventive, în timp ce învinuitul sau inculpatul *nu poate* ataca încheierea prin care *s-a respins* revocarea, înlocuirea sau încetarea de drept a măsurii. Se poate crea astfel un dezavantaj, un dezechilibru între acuzare și persoana privată de libertate, ceea ce contravine principiului egalității armelor.

Apreciem că, în această ipoteză, *de lege ferenda* s-ar impune asigurarea posibilității „simetrice” și a învinuitului/inculpatului de a ataca încheierea de respingere a revocării, înlocuirii ori încetării de drept a măsurii preventive, încheiere ce este, așadar, „în defavoarea” apărării, pentru a se asigura cu adevărat egalitatea în arme între acuzare și apărare. Luând în considerare și schimbările legislative ce vor interveni în cadrul instituției măsurilor preventive în Noul Cod de procedură penală⁵², se observă că legiuitorul a prevăzut, în art. 204, și pentru inculpat, în egală măsură ca pentru procuror, posibilitatea introducerii contestațiilor asupra încheierilor prin care se „dispune asupra măsurilor preventive”, incluzând aici toate situațiile mai sus-enunțate.

Nu mai puțin grăitor este și exemplul oferit de art. 51 alin. (1) CPP⁵³, privitor la recuzarea unei persoane incompatibile: cererea de recuzare poate fi formulată „de oricare dintre părți”, această posibilitate nefiind prevăzută și pentru procuror⁵⁴. În această ipoteză, procurorul este pus într-o situație de dezavantaj în raport cu celelalte părți ale procesului penal, nefiindu-i permis să supună dezbaterii incompatibilitatea pe care ar prezenta-o o persoană implicată.

Egalitatea armelor presupune ca apărarea să nu fie pusă în dezavantaj net față de acuzare, dar în aceeași măsură nici reciproca nu trebuie permisă. De aceea, considerăm că posibilitatea formulării unei cereri de recuzare trebuie pusă și la dispoziția procurorului. Aceasta este, de altfel, soluția consacrată și în Noul Cod de procedură penală, în art. 67.

VII. Concluzii

Prin cele expuse mai sus, s-a încercat prezentarea ideii de egalitate a armelor în procesul penal, felul în care acest principiu a fost consacrat, garanțiile pe care le presupune, precum și modalitatea în care își găsește aplicarea în legislația procesual penală română. Trebuie așadar asigurat un echilibru între părți, fără ca vreuna să fie pusă într-o poziție de dezavantaj nerezonabil față de celelalte – în același timp, fără a se pierde din vedere realizarea scopului procesului penal. Legiuitorul român a realizat o serie de modificări normative în vederea alinierii dreptului intern la cerințele europene și internaționale, însă, în mod evident, unele aspecte încă pot fi îmbunătățite, unele dileme pot fi rezolvate și unele probleme pot fi corectate.

⁵⁰ „Împotriva încheierii prin care judecătorul dispune, în timpul urmăririi penale, luarea unei măsuri preventive, revocarea, înlocuirea, încetarea de drept sau prelungirea măsurii preventive, precum și împotriva încheierii de respingere a propunerii de arestare preventivă, învinuitul sau inculpatul și procurorul pot face recurs la instanța superioară în termen de 24 de ore de la pronunțare, pentru cei prezenți, și de la comunicare, pentru cei lipsă. Încheierea prin care judecătorul respinge, în timpul urmăririi penale, revocarea, înlocuirea sau încetarea de drept a măsurii preventive nu este supusă niciunei căi de atac.”

⁵¹ Mihail Udriou, Ovidiu Predescu, *Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 660.

⁵² Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 486 din 15 iulie 2010, încă neintrată în vigoare.

⁵³ „În cazul în care persoana incompatibilă nu a făcut declarație de abținere, poate fi recuzată atât în cursul urmăririi penale, cât și în cursul judecății, de oricare dintre părți, de îndată ce partea a aflat despre existența cazului de incompatibilitate.”

⁵⁴ Anastasiu Crișu, *Drept procesual penal*, ed. a 3-a, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 204.

Bibliografie

1. Tratate:

- Vincent Berger, *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, ed. a 5-a, Ed. Institutul român pentru drepturile omului, București, 2005
- Corneliu Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2010
- Radu Chiriță, *Dreptul la un proces echitabil*, Ed. Universul Juridic, București, 2008
- Anastasiu Crișu, *Drept procesual penal*, ed. a 3-a, Ed. Hamangiu, București, 2011
- Mircea Damaschin, *Dreptul la un proces echitabil în materie penală*, Ed. Universul Juridic, București, 2009
- Gheorghită Mateuț, *Tratat de procedură penală. Partea generală. Volumul I*, Ed. C.H. Beck, București, 2007
- Ion Neagu, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, ed. a 2-a, Ed. Universul Juridic, București, 2010
- Bruno Oppetit, *Philosophie du droit*, Ed. Dalloz, Paris, 1999
- Karen Reid, *A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*, ed. a 4-a, Ed. Sweet & Maxwell, Londra, 2011
- Jean-François Renucci, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, Ed. Hamangiu, București, 2009
- Frédéric Sudre, *Drept european și internațional la drepturilor omului*, Ed. Polirom, București, 2006
- Mihail Udriou, Ovidiu Predescu, *Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român*, Ed. C.H. Beck, București, 2008

2. Articole:

- Robert Pelloux, „Les arrêts de la Cour Européenne des Droits de l'Homme dans les affaires *Wemhof* et *Neumeister*”, în *Annuaire français de droit international*, vol. 15, Ed. CNRS Editions, Paris, 1969

3. Acte internaționale:

- Consiliul Europei, *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*, 4 Noiembrie 1950, ETS 5

4. Jurisprudență europeană:

- Comisia Europeană a Drepturilor Omului, *Szwabowicz c. Suediei*, nr. 434/58, Opinia din 30 iunie 1959
- Comisia Europeană a Drepturilor Omului, Raport din 8 septembrie 1994, *Recueil* 1996-II
- Comisia Europeană a Drepturilor Omului, *Barril c. Franței*, nr. 32218/96, Hotărârea din 30 iunie 1997, *Decisions and Reports* nr. 90
- CEDO, *Neumeister c. Austriei*, nr. 1936/63, Hotărârea din 27 iunie 1968
- CEDO, *Delcourt c. Belgiei*, nr. 2689/65, Hotărârea din 17 ianuarie 1970
- CEDO, *Borgers c. Belgiei*, nr. 12005/86, Hotărârea din 30 octombrie 1991
- CEDO, *Dombo Beheer B.V. c. Olandei*, nr. 14448/88, Hotărârea din 27 octombrie 1993
- CEDO, *Hentrich c. Franței*, nr. 13616/88, Hotărârea din 22 septembrie 1994

- CEDO, *Lobo Machado c. Portugaliei*, nr. 15764/89, Hotărârea din 20 februarie 1996, *Reports* 1996-I
- CEDO, *Bulut c. Austriei*, nr. 17358/90, Hotărârea din 22 februarie 1996, *Recueil* 1996-II
- CEDO, *Ankerl c. Elveției*, nr. 17748/91, Hotărârea din 23 octombrie 1996, *Culegere de hotărâri și decizii* 1996-V
- CEDO, *Nideröst-Huber c. Elveției*, nr. 18990/91, Hotărârea din 18 februarie 1997, *Reports* 1997-I
- CEDO, *De Haes și Gijssels c. Belgiei*, nr. 19983/92, Hotărârea din 24 februarie 1997
- CEDO, Secția a IV-a, *Kuopila c. Finlandei*, nr. 27752/95, Hotărârea din 27 aprilie 2000
- CEDO, Secția a II-a, *APEH Üldözötteinek Szövetsége și alții c. Ungariei*, nr. 32367/96, Hotărârea din 5 octombrie 2000
- CEDO, Secția a II-a, *Berger c. Franței*, nr. 48221/99, Hotărârea din 3 decembrie 2002
- CEDO, Secția a II-a, *Makhfi c. Franței*, nr. 59335/00, Hotărârea din 19 octombrie 2004
- CEDO, Secția I, *Stankiewicz c. Poloniei*, nr. 46917/99, Hotărârea din 6 aprilie 2006
- CEDO, Secția I, *Forum Maritime S.A. c. României*, nr. conexate 63610/00 și 38692/05, Hotărârea din 4 octombrie 2007

5. Legislație națională:

- *Constituția României*, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003
- *Codul de procedură penală*, republicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 78 din 30 aprilie 1997, cu modificările și completările ulterioare
- Legea nr. 30/1994 privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și a protocoalelor adiționale la această convenție, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 135 din 31 mai 1994
- Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 486 din 15 iulie 2010

6. Internet:

- Jean-Pierre Dintilhac, „L'égalité des armes dans les enceintes judiciaires” (disponibil la http://www.courdecassation.fr/publications_cour_26/rapport_annuel_36/rapport_2003_37/d_euxieme_partie_tudes_documents_40/tudes_theme_egalite_42/enceintes_judiciaires_6255.html), consultat la 10 martie 2013
- *Codul de procedură penală al Franței*, versiunea consolidată, consultat pe portalul Legifrance (<http://www.legifrance.gouv.fr/>) la 6 martie 2013

